PROTIALKOHOLICKÝ OBZOR

24, 1989, 5, s. 281 – 291

K PŘIJETÍ ZÁKONA O OCHRANĚ PŘED ALKOHOLISMEM A JINÝMI TOXIKOMANIEMI

P. VANTUCH

Právnická fakulta UJEP v Brně, katedra trestního práva,
vedoucí: doc. JUDr. P. Vantuch, CSc.

Souhrn

Autor se v článku zaměřuje na přípravu a přijetí zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, který byl přijat Českou národní radou a Slovenskou národní radou. Jde o první právní úpravu, která v ČSSR zahrnula společně ochranu společnosti před alkoholismem i nealkoholovými toxikomaniemi. Rozebírá všechny tři části nově přijatého zákona a zdůrazňuje jeho přínos pro společnost. Za základní pozitivum označuje zakotvení stejného přístupu vůči občanům závislým na drogách. Zdůrazňuje, že samotné přijetí zákona nemůže vyřešit problém drog u nás. Nyní je třeba vytvořit podmínky pro realizaci nově přijatých opatření v praxi stejně jako celospolečenskou atmosféru nesmiřitelnosti s nadměrným užíváním alkoholu a zneužíváním jiných návykových látek. Potřebný je jednotný, celospolečensky koordinovaný přístup při boji s drogami, zahrnující komplex preventivních a dalších opatření.

Klíčová slova: Zákon – alkohol – nealkoholové drogy.

П. Вантух: К ВОПРОСУ О ПРИНЯТИИ ЗАКОНА ОБ ОХРАНЕ ОТ АЛКОГОЛИЗМА И ДРУГИХ НАРКОМАНИЙ

Резюме

Автор в своей статье обращает внимание на подготовку и принятие закона об охране от алкоголизма и других наркоманий, принятый Чешским национальным советом и Словацким национальным советом. Этот закон представляет собой первое юридическое оформление, которое в ЧССР охватывает вместе охрану общества от алкоголизма и от неалкогольных наркоманий. Автор подвергает анализу все три части нового закона и подчеркивает его общественное значение. Основной положительной чертой закона он считает закрепление одинакового подхода к гражданам, зависимым от наркотиков. Автор подчеркивает, что принятие закона само по себе не сможет разрешить проблемы наркотиков у нас. Теперь необходимо создать условия для введения принятых мер в практику и образовать во всем обществе атмосферу непримиримости с чрезмерным потреблением алкоголя и злоупотреблением других вызывающих зависимость веществ. Необходимо занять единый, общественно координированный подход в борьбе с наркотиками, включающий в себя комплекс профилактических и других мер.

Ключевые слова: Закон – алкоголь – неалкогольные наркотики

P. VANTUCH/ K PŘIJETÍ ZÁKONA O OCHRANĚ PŘED ALKOHOLISMEM A JINÝMI TOXIKOMANIEMI

P. Vantuch: OF THE ENACTMENT OF THE LAW FOR PROTECTION AGAINST ALCOHOLISM AND OTHER KINDS OF TOXICOMANIA

Summary

The author in the article directs his attention to the preparation and enactment of the law for protection against alcoholism and other kinds of toxicomania. The law was enacted by the Czech National Council and the Slovak National Council. It is the first legal regulation in Czechoslovakia to have covered both the protection of society against alcoholism and the one against non-alcoholic toxicomanias. The author analyzes all the three parts of the law and points out its contribution for society. The acceptance of the same approach to the drug-addicted citizens is marked as the basic positive feature. He stresses the point that the enactment of the law itself cannot solve the problem of drug-addiction in our country. At present, it is necessary to create conditions for putting new measures to practice as well as nation-wide atmosphere of incompatibility with the excessive consumption of alcohol and abuse of other materials causing addiction. A uniform, nation-wide, and coordinated approach to the struggle against drugs is needed, covering a complex of preventive and other regulations.

Key words: Law – alcohol – nonalcoholic drugs

P. Vantuch: ZUR ANNAHME DES GESETZES ÜBER DEN SCHUTZ VOR DEM ALKOHOLISMUS AND ANDEREN TOXIKOMANIEN

Zusammenfassung

Im Artikel befasst sich der Autor mit der Vorbereitung und Annahme des Gesetzes über den Schutz vor dem Alkoholismus und anderen Toxikomanien, das der Tschechische und Slowakische Nationalrat angenommen haben. Es geht um die erste juristische Regulierung, die in der ČSSR zusammen den Schutz der Gesellschaft vor dem Alkoholismus und nichtalkoholischen Toxikomanien einschloss. Er analysiert alle drei Teile des neu angenommenen Gesetzes und betont seinen Beitrag für die Gesellschaft. Als Grundpositivum bezeichnet er die Verankerung der gleichen Haltung zu den Staatsbürgern, die von den Drogen abhängig sind. Er betont, dass die Annahme des Gesetzes allein kann das Drogeproblem bei uns nicht lösen. Es ist notwendig, die Bedingungen für die Realisation der neu angenommenen Massnahmen in der Praxis zu schaffen, sowie die gesamtgesellschaftliche Atmosphäre der Unversöhnlichkeit mit dem übermässigen Alkoholkonsum und Missbrauch von anderen Gewohnheitsstoffen. Es ist notwendig der gesamtgesellschaftlich koordinierte Zutritt beim Kampf mit den Drogen, das das Komplex von präventiven und anderen Massnahmen einschliesst.

Schlüsselwörter: Das Gesetz – Alkohol – nichtalkoholische Drogen.

Protialkohol Obz, 24, 1989, 5, s. 281–291

Od 1. července 1989 nabyl v ČSSR účinnost zákon o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Česká národní rada schválila vládní návrh tohoto zákona pro ČSR a Slovenská národní rada vládní návrh zákona pro SSR. Byla tak vytvořena vůbec první právní úprava zahrnující společně ochranu společnosti nejen před alkoholismem, který byl dříve upraven v zákonu č. 120/1962 Sb., nýbrž i právní úpravu boje s nealkoholovými toxikomaniemi, kterou jsme u nás řadu let postrádali.

P. VANTUCH/ K PŘIJETÍ ZÁKONA O OCHRANĚ PŘED ALKOHOLISMEM A JINÝMI TOXIKOMANIEMI

Přetrvávající problém

Protože s přípravnými pracemi na návrhu zákona zahrnujícího společně alkoholismus i jiné toxikomanie bylo započato v roce 1973, završilo přijetí nového zákona období 16 let jeho příprav. Přesto, že již na počátku sedmdesátých let převládl názor, že základem účinného boje s drogami je vytvoření právní ochrany společnosti před tímto negativním jevem, došlo v mezidobí k prohloubení společensky vysoce nežádoucího stavu, konkrétně četných problémů existujících v boji s nealkoholovými drogami, stejně jako při postupu vůči osobám, které je zneužívají nebo jsou na nich závislé.

Které nejzákladnější problémy zůstávaly dlouhodobě neřešeny? Především neexistovala možnost uložit osobám závislým na nealkoholových drogách protitoxikomanické léčení. Žádný státní orgán nemohl nealkoholovému toxikomanovi uložit ambulantní či ústavní léčení. Nealkoholový toxikoman, který si pod vlivem drogy omezil či zlikvidoval pracovní schopnost nebo si dokonce způsobil dočasnou či trvalou invaliditu, mohl svým nezdůvodněným odmítnutím předejít svému léčení, nezbytnému jak v jeho zájmu, tak v zájmu rodiny, pracovního kolektivu a společnosti jako celku.

Zcela nedostačující byla jediná možnost ukládat protitoxikomanické léčení pachatelům trestných činů ovlivněným nealkoholovou drogou, či páchajícím trestnou činnost v souvislosti s ní. Pouze trestná činnost spáchaná pod vlivem nealkoholové drogy a způsobení závažných společenských následků byly jediným důvodem uložení léčení i proti vůli toxikomana závislého na nealkoholové droze.

Dalším závažným problémom byla nemožnost uložit pracovníkovi důvodně podezřelému ze zneužívání nealkoholových drog na pracovišti povinnost podrobit se vyšetření.

Přetrvávajícím problémem byla také neexistence povinností pro orgány a organizace, včetně stimulů omezujících výrobu a prodej těchto látek, stejně jako vytváření předpokladů pro znemožnění jejich účinku škodlivého lidskému zdraví.

Neexistovaly u nás republikové ani federální orgány řídící a organizující ochranu společnosti před nealkoholovými drogami. Proto byl boj s nealkoholovými drogami záležitostí resortů vnitra a zdravotnictví, event. některých dalších a jejich konfliktů a střetů, zejména s resortem obchodu, stejně jako s dalšími, u nichž resortní zájmy zdůvodňované ekonomickými potřebami převažovaly nad zájmem celospolečenským.

Tvorba zákona

V roce 1977 nebyl schválen návrh zákona o ochraně před alkoholismem a nealkoholovými toxikomaniemi. V roce 1982 pak nebyl přijat návrh zákona upravující pouze ochranu společnosti před nealkoholovými toxikomaniemi. Zřejmě to bylo motivováno snahou vytvořit dokonalou právní normu, bezchybně upravující boj s drogami. Přineslo to však opačný, nikým nepředpokládaný dopad. Přetrvávající platnost zastaralého a současným podmínkám nevyhovujícího zákona č. 120/1962 Sb. o boji proti alkoholismu a především pak další léta bez základní právní úpravy boje s nealkoholovými toxikomaniemi. Zmíněný nepříznivý stav přetrvával přesto, že z dlouhodobého vývoje nealkoholové toxikomanie na území ČSSR vyplývalo, že dosavadní vykonaná opatření nejsou dostatečná, neboť nejsou záležitostí koordinovaného celospolečenského úsilí.

Předsednictvo ÚV KSČ se na své schůzi dne 4. února 1987 zabývalo možnostmi zefektivnit celospolečenský přístup v boji s nealkoholovými toxikomániemi a svým usne-

sením uložilo vypracovat nový zákon o ochraně před alkoholismem a nealkoholovými toxikomániemi, jehož cílem je přispět ke zvýšení účinnosti boje proti tomuto nebezpečí. V květnu 1987 se pak objevil návrh tohoto zákona, který však byl podroben zásadním kritickým připomínkám (Vantuch, 1988). Byl totiž v podstatě mírnou inovací návrhu z roku 1977, přičemž nerespektoval vývoj tohoto jevu v následujících deseti letech. V druhé půli roku 1987 a zejména pak v roce 1988 se objevilo značné množství připomínek k návrhu zákona o drogách. Je nutné zdůraznit, že připomínky byly vznášeny v zájmu věci a mnohé z nich byly akceptovány a zapracovány do návrhu.

Při snaze o resumování vývoje návrhu právní úpravy boje s alkoholem a nealkoholovými toxikomaniemi můžeme zdůvodněně konstatovat, že v letech 1977 až 1987 byla příprava zákona pomalá, nedostatečná, bez reálné snahy dořešit přetrvávající problém drog. V letech 1987 a 1988, v souvislosti s impulsy předsednictva ÚV KSČ ze 4. února 1987 a poté i z 20. října 1987 byla příprava zákona o boji proti drogám vysoce intenzívní, motivovaná snahou po urychleném přijetí právní normy, postihující základní problémy existující řadu let při boji s drogami.

Přijetí nového zákona

Návrh nového zákona byl v konečné fázi projednán výbory ČNR a SNR, stejně jako předsednictvy těchto nejvyšších národních zastupitelských orgánů. Dne 17. března 1989 Česká národní rada schválila vládní návrh zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Dne 5. dubna 1989 schválila vládní návrh zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi Slovenská národní rada. Oba zákony – se stejným názvem i textem – nabyly účinnosti dnem 1. července 1989.

V první části zákona jsou uvedena základní ustanovení. Za negativní jevy způsobující značné celospolečenské škody jsou označeny alkoholismus a jiné toxikomanie včetně kouření. Za jiné návykové látky než alkohol jsou označeny omamné látky, psychotropní látky a ostatní chemické látky, jejichž užívání může vyvolat závislost na nich, poškozuje zdraví a vede k jiné toxikománii než alkoholismu. Zákon odkazuje na vymezení omamných látek, které je obsaženo v nařízení vlády ČSR č. 192/1988 Sb. (nařízení vlády SSR č. 206/1988 Sb.) o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví, konkrétně v příloze č. 3. V příloze č. 4 téhož nařízení vlády pak došlo k vůbec prvnímu vymezení psychotropních látek. Omamnými látkami a psychotropními látkami jsou u nás pouze ty, které jsou uvedeny na seznamech v příloze č. 3 a 4 citovaného nařízení vlády ČSR (SSR).

Kouření je označeno v zákoně za zvláštní druh toxikomanie, který škodlivě působí na zdraví kuřáků i nekuřáků bezprostředně vystavených účinkům kouření.

Osobou závislou na alkoholu nebo jiné návykové látce je podle tohoto zákona osoba, která není schopna se natrvalo zdržet nadměrného nebo jinak škodlivého užívání jiných návykových látek, a tím si způsobuje vážnou poruchu zdraví nebo vážně narušuje společenské vztahy.

Druhá část zákona obsahuje prostředky ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, společně s povinnostmi organizací a občanů. Zákon ukládá uskutečňovat ochranu před alkoholismem a jinými toxikomániemi včetně kouření zejména výchovou, omezujícími opatřeními, ošetřením v protialkoholní záchytné stanici, léčebně preventivní péči, ukládáním pokut podle tohoto zákona a postihem podle jiných právních norem.

Pokud jde o výchovu k ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi včetně

kouření, uskutečňuje se objasňováním jejich škodlivého působení, psychologickým působením a vzděláváním ve školách a školských zařízeních, vysvětlováním zásad zdravého způsobu života a vedení dětí, mládeže i dospělých, stejně jako propagací požívání nealkoholických nápojů.

V zákoně jsou vymezena konkrétní omezovací opatření. Je zakázáno prodávat nebo podávat alkoholické nápoje nebo jinak umožňovat jejich požívání osobám mladším osmnácti let, ve zdravotnických zařízeních a zařízeních sociální péče, osobám zjevně ovlivněným alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, osobám řídícím motorová nebo silniční nemotorová vozidla a osobám vykonávajícím činnost, při níž mohou ohrozit život či zdraví lidí nebo poškodit majetek. Dále je zakázáno podávat či prodávat alkoholické nápoje při sportovních podnicích, při kulturních podnicích a tanečních zábavách určených pro mládež, při veřejných shromážděních, kulturních podnicích a tanečních zábavách (zde s výjimkou piva a vína), v prostředcích vnitrostátní hromadné dopravy a v prostorách souvisejících s touto dopravou určených pro cestující, a to i v restauracích, bufetech a v jídelnách lůžkových a lehátkových vozů (s výjimkou piva nejvýše desetistupňového), v závodních jídelnách, kantýnách a bufetech a v ostatních prodejnách v prostorách organizací, a to i v uzavřeném balení.

Dále je zakázáno požívat alkoholické nápoje nebo užívat jiné návykové látky na pracovištích a v pracovní době. Je vysloven také zákaz domácké výroby lihu, destilátů stejně jako jiných návykových látek nebo úpravy jejich složek k toxikomanickým účelům. Zakázán je také prodej jiných návykových látek a výrobků, které je obsahují, mimo prodejny, které jsou k tomu oprávněny, nebo jiné umožňování jejich škodlivého požívání, vstup do prostorů a prostředků vnitrostátní hromadné dopravy osobám zjevně ovlivněným alkoholickým nápojem nebo jinou návykovou látkou, pokud ohrožují nebo mohou ohrozit bezpečnost nebo plynulost dopravního provozu nebo veřejný pořádek, nebo vzbuzují veřejné pohoršení. Také je zakázáno propagovat požívání alkoholických nápojů, užívání jiných návykových látek a kouření v tisku a dalších hromadných informačních prostředcích.

Samostatná pasáž je věnována zákazu kouření v celé řadě dopravních prostředků, institucí, zařízení a prostorů.

Národním výborům je dána pravomoc omezit nebo zakázat v určitých dnech nebo hodinách prodej a prodávání alkoholických nápojů nebo tabákových výrobků v nejrůznějších zařízeních, stejně jako jejich vystavování. Mohou také omezit nebo zakázat prodej jiných návykových látek nebo výrobků je obsahujících v prodejnách k tomu oprávněných osobám mladším osmnácti let.

Zákon stanoví občanům, kteří vykonávají činnost, při níž by mohlo dojít k ohrožení života nebo zdraví lidí nebo k poškození majetku, že nesmí požívat alkoholické nápoje nebo užívat jiné návykové látky při výkonu této činnosti nebo před ní, jestliže by ještě v průběhu této činnosti mohli být pod jejich vlivem.

Občané vykonávající zmíněné činnosti jsou povinni podrobit se na výzvu vyšetření, jehož účelem je zjištění, zda nejsou ovlivněni alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Vyšetření na alkohol se provádí dechovou zkouškou, a je-li její výsledek pozitivní, i lékařským vyšetřením včetně odběru a vyšetření krve. Vyšetření na návykové látky se provádí lekařským vyšetřením včetně odběru a vyšetření moče, popřípadě slin a krve. Ke zmíněnému vyšetření jsou oprávněny vyzvat orgány Sboru národní bezpečnosti, Sboru nápravné výchovy, ministerstva národní obrany a ozbrojené ochrany v dopravě, stejně jako oprávnění pracovníci organizace, v níž je osoba vykonávající výše zmíněnou činnost v pracovním nebo jiném obdobném poměru. Stejná oprávnění

mají také orgány státní správy nebo vyšetřující lékař. Uvedenému vyšetření je povinna podrobit se na základě výzvy od výše uvedených orgánů také kterákoliv jiná osoba, existuje-li důvodné podezření, že přivodila sobě nebo jinému újmu na zdraví v souvislosti s použitím alkoholického nápoje nebo užitím jiné návykové látky, a to na základě výzvy od výše uvedených orgánů.

Zákon stanoví také četné úkoly pro organizace, které jsou zejména povinny plánovat, organizovat a činit potřebná opatření k ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření a kontrolovat jejich plnění, dále se zabývat návrhy, připomínkami a doporučeními orgánů, které řídí ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření, stejně jako kontrolovat dodržování stanovených zákazů a omezení atd.

Samostatné ustanovení je věnováno ošetření v záchytné protialkoholní stanici a důsledkům pro osobu, která se požitím alkoholického nápoje uvedla do stavu vzbuzujícího veřejné pohoršení, nebo do stavu, v němž bezprostředně ohrožuje sebe, svou rodinu nebo jiné osoby, veřejný pořádek nebo majetek. Podrobnosti o zřizování, správě a činnosti protialkoholních záchytných stanic, o způsobu vyšetření a ošetření v nich, o způsobech dopravy do těchto zařízení, o úhradě nákladů a o oznamovací povinnosti stanoví ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí samostatnou vyhláškou.

Významné je další ustanovení zákona, upravující léčebně preventivní péči. Tato péče se ve zdravotnických zařízeních poskytuje osobám závislým na alkoholu nebo jiných návykových látkach, jestliže to vyžaduje jejich zdravotní stav. Zmíněným závislým osobám (s výjimkou osob závislých na nikotinu), které se léčebně preventivní péči dobrovolně nepodrobí nebo ji odmítají anebo poskytovanou péči ztěžují, se uloží povinnost podrobit se ambulantní péči; jestliže by ambulantní péče nebyla účelná, nebo se ukázala neúčinnou nebo jestliže se tyto osoby odmítají dobrovolně podrobit ústavní péči, uloží se jim povinnost podrobit se ústavní péči. Povinnost podrobit se ústavní péči opakovaně lze uložit jen tehdy, nejde-li o trvalý zdravotní stav, neovlivnitelný léčením.

O povinnosti podrobit se ambulantní péči rozhoduje ústav národního zdraví, do něhož je začleněno zdravotnické zařízení poskytující tuto péči. O povinnosti podrobit se ústavní péči, popřípadě následné ambulantní péči, rozhoduje okresní národní výbor.

Zdravotnické zařízení, poskytující určité osobě ústavní péči, má vůči ONV oznamovací povinnost. Je povinno oznámit, že se osoba ústavní péči nepodrobuje nebo ji maří, stejně jako fakt, že léčení je neúspěšné. Stejně je povinno oznámit skončení této péče.

Povinností zdravotnických zařízení je vést evidenci osob závislých na alkoholu nebo jiné návykové látce, ne však evidenci osob závislých na nikotinu.

Konkrétní způsob poskytování ambulantní a ústavní péče a způsob evidování těchto osob, jimž se tato péče poskytuje, upraví ministerstvo vyhláškou.

Osobám závislým na alkoholu nebo jiné návykové látce, jejichž léčení již bylo ukončeno a jsou společensky nepřizpůsobené, nebo jejich stav vyžaduje sociální péči, se poskytuje sociální péče podle zvláštních předpisů. Konkrétně podle zákona č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení, vyhlášky č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, a vyhlášek, jimiž se provádí tento zákon na území národních republik.

Samostatné ustanovení zákona je věnováno výplatě mzdy a odměny za práci jiné osobě. Jestliže osoba závislá na alkoholu nebo jiné návykové látce nezabezpečuje řádně výchovu dětí nebo jiných osob, k nimž má vyživovací povinnost, rozhodne místní

národní výbor, komu se má vyplácet mzda nebo jiná odměna za práci nebo její část. Stejný národní výbor rozhoduje též o změně nebo zrušení takového opatření.

Příjemce mzdy nebo jiné odměny za práci nebo její části, dávky nemocenského pojištění nebo důchodového zabezpečení je povinen používat tyto prostředky pouze k úhradě životních potřeb osoby závislé na alkoholu nebo na jiné návykové látce, stejně jako dětí a jiných osob, k nimž má osoba závislá na alkoholu nebo jiné návykové látce vyživovací povinnost. Využívání těchto prostředků kontroluje národní výbor.

Citelné jsou sankce, jež mohou být ukládány organizacím a občanům za neplnění uložených zákazů a omezení. Organizaci, která poruší zákaz nebo omezení, které jí stanoví zákon, může ONV uložit pokutu až do výše 50 tisíc Kčs. Občanům, kteří poruší zákaz či omezení, nebo prodávající zboží či poskytující jiné služby uloží MNV pokutu až do výše 5 tisíc Kčs. Pokutu lze uložit do jednoho roku ode dne, kdy došlo k porušení konkrétního zákazu či omezení. Uložením pokut zůstává nedotčena odpovědnost dle zvláštních předpisů pro organizace případně jejich pracovníky, stejně jako občany poskytující jiné služby. Pokuty jsou příjmem národního výboru, který pokuty uložil.

V třetí části zákona je zakotvena organizace a řízení ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Koordinace a řízení ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření je svěřena ministerstvu zdravotnictví a sociálních věcí ČSR (SSR). Ministerstvo podává vládě ČSR (SSR) iniciativní návrhy na koncepci rozvíjení, provádění a kontroly ochrany společnosti před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření a vyjadřuje se k návrhům na opatření týkající se těchto otázek. Dále sleduje, jak orgány a organizace plní úkoly vyplývající pro ně z ustanovení tohoto zákona nebo předpisů vydaných k jeho provádění a jiných obecně závazných právních předpisů týkajících se ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření, jakož i z opatření národní vlády na tomto úseku, a podává jí o tom zprávy. Ve věcech ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření zřizuje ministerstvo Komisi pro ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Hlavním úkolem této komisie je sledovat a hodnotit ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření, podávat náměty na zvýšení její účinnosti a řídit po odborné stránce činnost komisí pro ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi zřízených národními výbory.

Stanoveny jsou také úkoly ústředních orgánů státní správy a národních výborů. Úkolem ústředních orgánů státní správy je v rámci své působnosti kontrolovat, jak orgány a organizace, které patří do jejich působnosti, plní úkoly vyplývající pro ně z tohoto zákona a z prováděcích předpisů a vyvozovat z jejich neplnění důsledky. Ústřední orgány také upravují odměňování pracovníků organizací tak, aby nebyli hmotně zainteresováni na výsledcích prodeje alkoholických nápojů a tabákových výrobků.

Ochrana před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření řídí ve svých územních obvodech národní výbory. Přitom plní zejména následující úkol: Zabezpečují všestrannou informovanost veřejnosti o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření a širokou propagaci této ochrany a organizují širokou účast občanů na jejich uskutečňování. Dále vytvářejí podmínky pro rozvíjení výchovy občanů ke střídmosti a zdrženlivosti při požívání alkoholických nápojů, proti zneužívání jiných návykových látek a proti kouření, sledují a vyhodnocují odstraňování příčin jevů, které ohrožují cíle vyplývající z ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření, činí opatření k tomu, aby alkoholismus a jiné toxikomanie včetně kouření nenarušovaly rodinné vztahy nebo zdravý vývoj mládeže. Úkolem národních

výborů je také zřizovat protialkoholní záchytné stanice a zařízení určená k poskytování léčebně preventivní péče a sociální péče osobám závislým na alkoholu nebo jiných návykových látkách, zabezpečovat a sledovat jejich provoz a činit další opatření potřebné k poskytování takové péče, hodnotit účinnost ukládání pokut podle tohoto zákona a činit opatření pro důsledné uplatňování postihu podle jiných obecně závažných právních předpisů, sledovat dodržování ustanovení zákona a dalších právních norem a přijímat opatření k odstranění zjištěných nedostatků. V neposlední řadě národní výbory mají spolupracovat se společenskými a jinými socialistickými organizacemi.

Ke koordinaci a zabezpečení svých úkolů v ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření zřizují národní výbory jako své poradní, iniciativní a kontrolní orgány komise pro ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.

Přínos zákona

Základním pozitivem zákona je první společná úprava ochrany před alkoholovými a nealkoholovými toxikomaniemi v jediné právní normě. Zákon vytvořil možnosti pro stejný či obdobný přístup ke všem osobám závislým na návykových látkách. Byly tak vytvořeny základní předpoklady pro odstranění řadu let přetrvávajícího neodůvodněného zvýhodnění nealkoholových toxikomanů vůči osobám závislým na alkoholu. Mimořádně významný je zákaz požívání všech návykových látek při práci či jiné činnosti, při níž může být ohrožen život nebo zdraví lidí, případně majetek. Důležitá je povinnost osob požívajících jakoukoliv návykovou látku podrobit se příslušným vyšetřením. Významná je možnost uložit osobám závislým na kterékoliv návykové látce (kromě nikotinu) nucenou ambulantní nebo ústavní léčbu. Pouhé odmítnutí léčby nealkoholovým toxikomanem nepovede k jejímu znemožnění, tak jak to bylo před přijetím právní úpravy. Pozitivně lze hodnotit stanovení četných úkolů organizacím při ochraně před návykovými látkami, včetně sankcí za jejich neplnění až do výše 50 tisíc Kčs a občanům porušujícím příslušné zákazy a omezení až do výše 5 tisíc Kčs.

Akceptovat lze zákaz propagovat požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek včetně kouření, jímž se má předcházet nesprávnému ovlivňování našich občanů, především mladých lidí. Přitom propagace je chápána široce a považuje se za ní také uveřejňování článků a relací, v nichž má požívání návykových látek charakter doporučení, případně spojování s projevy socialistického způsobu života. Propagace tohoto druhu je častá především ve zpracování televizních tvůrců, kteří tak dosahují nechtěně negativního vlivu na naši mládež.

Lze ocenit, že v zákoně jsou zahrnuta opatření proti kouření, včetně prodeje tabákových výrobků osobám mladším šestnácti let, který dosud není stanoven v žádné právní normě. Význam této úpravy vynikne až tehdy, když si uvědomíme, že v jednom z předcházejících návrhů tohoto zákona nebylo zahrnuto kouření, s poukazem na jeho nesrovnatelně nižší škodlivost oproti jiným toxikomaniím. V přijatém zákoně je kouření označeno za druh toxikomanie, který škodlivě působí na zdraví nejen kuřáků, nýbrž i nekuřáků bezprostředně vystavených účinků kouření. Tomu je úměrný poměrně široký rozsah zákazu kouření při nejrůznějších pracích, jednáních a v uzavřených pracovních a stravovacích prostorách (na schůzích, poradách, v pracovních místnostech), školských, kulturních, dopravních a zdravotnických zařízeních, vyjma prostorů vyhrazených kuřákům. Veškerá opatření proti kouření zakotvená v zákoně – ať už v současnosti realizovaná, nebo zcela nová – jsou nyní na úrovni zákona. Znamená to, že při přípravě zákona převládl objektivní celospolečenský zájem nad subjektivními

představami. Oceněníhodná je snaha zákonodárce o ochranu nekuřáků, dosud bezohledně vystavovaných nežádoucím účinkům kouření, zejména při poradách a jednáních v uzavřených místnostech.

Významná jsou také opatření na úseku sociální péče, jejichž účelem je řešit především sociální důsledky alkoholismu a jiných toxikomanií, a tím přispívat i k omezování některých faktorů v oblasti sociálních vztahů majících vliv na vznik těchto negativních společenských jevů.

Je známo, že opatření přijímaná na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi nejsou vždy účinná. Proto je v zájmu všech osob závislých na návykových látkách a zejména pak jejich dětí a dalších vyživovaných osob, omezení výplaty, jejich výplaty za vykonanou práci a její předávání jiné osobě. O tomto opatření dříve rozhodoval odborový orgán (v součinnosti s protialkoholním zařízením a po projednání s MNV), nyní o něm rozhoduje MNV.

Došlo také k vytvoření koordinace a řízení ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření centrálním republikovým orgánem, ministerstvem zdravotnictví a sociálních věcí ČSR (SSR), který zřizuje Sbory pro ochranu před alkoholismem a jinými toxikomániemi.

Významné jsou povinnosti ústředních orgánů státní správy nově stanovené na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Mají za povinnost nejen kontrolovat orgány a organizace patřící do jejich působnosti, nýbrž zejména upravovat odměňování pracovníků organizací tak, aby nebyli hmotně zainteresování na výsledcích prodeje alkoholických nápojů a tabákových výrobků. Zde došlo k jednoznačnému převážení celospolečenských zájmů na ochraně zdraví našich občanů nad zájmy resortními a individuálními.

Zákonodárce svěřil ochranu před alkoholismem a jinými toxikomániemi národním výborům v okruhu jejich působnosti. Jejich poradními, iniciativními a kontrolními orgány jsou Sbory pro ochranu před alkoholismem a jinými toxikomániemi.

Přijetí zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi lze nepochybně přivítat především proto, že byly vytvořeny základní právní předpoklady k tomu, aby boj s alkoholismem a jinými drogami, stejně jako osobami, které jich zneužívají, byl na stejné úrovni. Nezbytná byla především změna zákona č. 120/1962 Sb. o boji proti alkoholismu, stejně jako vytvoření naší vůbec první právní úpravy boje s nealkoholovými toxikomaniemi.

Teprve v praxi se ukáže, jak jsou jednotlivá ustanovení nového zákona životaschopná, a proto se osvědčí, a která nikoliv. Je nutné si uvědomit, že formulace řady ustanovení byla výsledkem dlouhodobých úvah, či kompromisem rozličných resortních pohledů. Omezíme se pouze na minimum diskusních názorů.

Všeobecně se uznává, že řešení problému závislosti na alkoholu a jiných drogách je celospolečenskou záležitostí. S tím však plně nekoresponduje úprava ochrany před drogami samostatně v ČSR a v SSR. Přitom texty obou právních norem, přijatých v ČNR a SNR, se neliší. Lze se domnívat, že zdůvodněnost samostatných úprav v obou našich národních republikách by byla nepochybná v případě, že by se některá ustanovení zákona o drogách v ČSR a SSR lišila, s přihlédnutím ke konkrétním odlišnostem situace existující na tomto úseku v ČSR a v SSR.

Považuji za diskusní, zda má být organizace a řízení ochrany před alkoholismem a jinými toxikomániemi svěřena ministerstvu zdravotnictví a sociálních věcí ČSR (SSR). Tento mimořádně náročný úkol by bylo zřejmě vhodnější svěřit nadresortnímu orgánu, patrně při federální vládě. Je známo, že řadu let dochází ke střetu názorů a zájmů

mezi rozličnými resorty na úrovni národních republik i federace, což ztěžuje jejich řešení. Při současném právním stavu, po přijetí zákona o drogách v ČSR a SSR, zastáváme názor, že organizace, řízení a koordinace boje s drogami by byla lépe zabezpečena alespoň ustavením nadresortního orgánu při národních vládách, který by mohl lépe zajišťovat úkoly ve vztahu k orgánům a organizacím mimo resort ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí. Usuzujeme, že eventuální střety názorů mezi resorty může řešit výlučně vláda, a to alespoň na národní úrovni.

Realizace v praxi

Ani dokonalý optimálně formulovaný zákon o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi nemůže splnit očekávání, pokud nebudou vytvořeny podmínky pro jeho realizaci v praxi. Platí to zejména o léčebně preventivní péči. Nestačí stanovit v zákoně, že tato péče bude poskytována osobám závislým na alkoholu a jiných návykových látkách, pokud to vyžaduje jejich stav. Je nutné vytvořit dostatečné kapacity zdravotnických zařízení, odpovídající počty lůžek, zabezpečit dostatečné počty lékařů, odborníků na alkohol-toxikomanickou péči, zdravotnického personálu a jejich platové ohodnocení odpovídající celospolečenskému významu jejich činnosti. Bez těchto podmínek pro realizaci v praxi nelze vyloučit, že nealkoholoví toxikomané budou po rozhodnutí ONV čekat na nástup do ústavního léčení mnoho měsíců, či dokonce několik let, tak jak je tomu v současnosti v řadě okresů u osob závislých na alkoholu. Potom by byla rozhodnutí ONV o uložení ústavní péče pouze formální, bez toho, že by mohla přinést očekávaný efekt v praxi. Nepochybně je správná povinnost ústředních orgánů státní správy upravovat odměňování pracovníků organizací tak, aby nebyli hmotně zainteresováni na výsledcích prodeje alkoholických nápojů a tabákových výrobků. I zde je však nutné vytvořit nezbytné předpoklady pro plnění této zákonné povinnosti v praxi, znemožnit obcházení plnění této povinnosti např. zdůvodněním hospodaření na vlastní účet. Bez vytvoření podmínek pro realizaci tohoto ustanovení nelze očekávat splnění sledovaného účelu.

Obdobně je možné zmínit se také o dalších ustanoveních zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi z hlediska vytvoření nezbytných předpokladů pro jejich realizaci v praxi.

Zákon nevyřeší problém drog

Přijetím zákona o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi v ČSR a SSR jsou vytvořeny pouze základní předpoklady pro účinnější boj s drogami a osobami, které jich zneužívají. Nelze však očekávat, že nově přijatý zákon bude všelékem, že jeho přijetí vyřeší problém drog u nás. V této souvislosti je vhodné připomenout, že od zákona č. 120/1962 Sb. o boji proti alkoholismu se očekávalo mnohé. Ani největší skeptikové však nepředpokládali, že za dobu jeho účinnosti se problém alkoholismu u nás výrazně rozroste. Tato zkušenost s někdejším zákonem o boji proti alkoholismu č. 120/1962 Sb. by nás měla vyvarovat nadměrných nerealistických očekávání od nového zákona. Od nově přijatého zákona nelze očekávat automatické vyřešení problému drog v naší socialistické společnosti.

Na ochranu před alkoholismem a jinými toxikomaniemi je nezbytné zaměřit maximum sil a prostředků, jimiž disponuje naše společnost. Základ celospolečenského úsilí je nutno spatřovat ve vytvoření celospolečenské atmosféry nesmiřitelnosti s nadměr-

ným užíváním alkoholu a zneužíváním jakýchkoliv jiných návykových látek. Těžiště boje s drogami musí být v přijímání a v důsledné realizaci preventívních opatření, důsledně reagujících na známé příčiny vzniku drogových závislosti, tedy na drogu, osobnost, prostředí a podnět. Je třeba zdůraznit mimořádný význam rané prevence, utvářející podmínky pro příznivý rozvoj osobnosti mladého člověka, při předcházení styku s drogou a návyku na ni. Selže-li preventivní úsilí a u mladého člověka vznikne návyk na drogu, objeví se rozličné těžkosti a v případě závislosti značné celospolečenské problémy, vyžadující dlouhodobé řešení i ohromné náklady.

To pochopitelně předpokladá, aby zájem na predcházení vzniku závislosti na jakýchkoliv drogách měly nejen resorty zdravotnictví a vnitra, jak je tomu dosud, nýbrž všechny resorty, celá naše společnost, každý z nás. Pouze jednotný koordinovaný společenský přístup, zahrujúcí komplex zásadních preventivních a dalších opatření, může skutečne přispět k zvýšení účinnosti tohoto úsilí, k snížení počtu osob závislých na alkoholu i jiných návykových látkach, stejně jako škod jimi působených. To bychom neměli opomenout ani v době, když u nás byl přijat dlouho očekávaný zákon o boji proti alkoholismu a jiným toxikomaniím, představujúcí pouze nezbytný základ účinnější ochrany společnosti před návykovými látkami.

LITERATURA

Návrh zákona ČNR a ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, MZ ČSR, r. j.: OP–27. 6. 1977

Návrh zásad zákona ČNR o ochraně před nealkoholovými toxikomaniemi, MZ ČSR, č. j.: OP–276.1 z 28. 7. 1982

Návrh zákona ČNR o boji proti alkoholismu a jiným toxikomaniím z roku 1987

Vantuch, P.: K přípravě zákona o boji proti drogám. Protialkohol Obz, 23, 1988, 3, str. 183 – 189

Zákon České národní rady ze dne 17. března 1989 o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomániemi

Zákon Slovenskej národnej rady z 5. apríla 1989 o ochrane pred alkoholizmom a inými toxikomániami

Do redakcie prišlo dňa: 18. 5. 1989

Adresa autora: doc. JUDr. P. Vantuch, Bayerova 26, 602 00, Brno